

VERSLAG

GEZONDHEIDSINVENTARISATIE

BIJ DE

ZWITSERSE WITTE HERDER

IN NEDERLAND

Steekproef jaargangen 2013 en 2014

Enquêtering 2018

Peter Prins & Ed.J. Gubbels,
Genetic Counselling Services,
Mei 2019

© 2019 Genetic Counselling Services, Westerhaar - Vriezenveensewijk

All rights reserved. No part of this publication may be reproduced, stored in a retrieval system, or transmitted in any form by any means, electronic, mechanical, photocopying, recording or otherwise, without the written permission of the authors.

INHOUD

1.	Inleiding	<i>blz.</i> 4
2.	Materiaal en Methoden	6
3.	Algemene gegevens	8
4.	Gezondheid	13
5.	Gedrag	17
6.	Fokkerij	21
7.	Conclusies en aanbevelingen	27

Bijlage :
Enquêteformulier Gezondheidsinventarisatie
versie Zwitserse Witte Herder

LIJST VAN FIGUREN EN TABELLEN

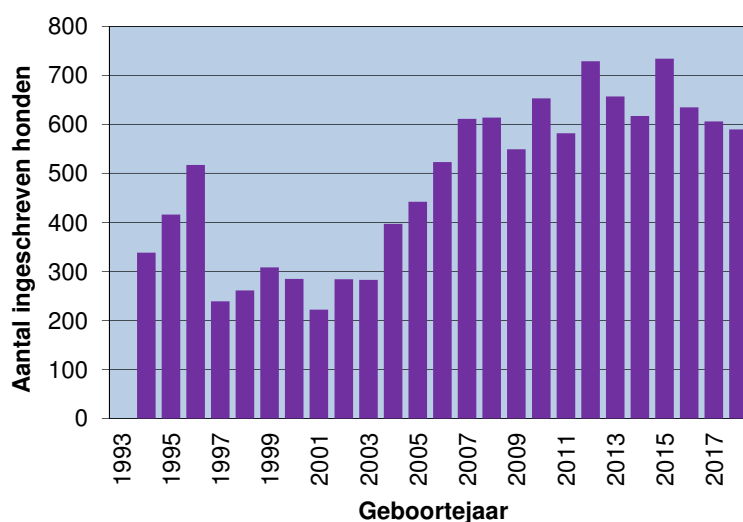
Figuur 1. Aantallen in het NHSB ingeschreven Zwitserse Witte Herders, 1993-2018	4
Figuur 2. Gebruiksdoel van de hond bij aanschaf	10
Figuur 3. Algemene omschrijving van het gedrag	17
Tabel 1. Respons op de enquête	8
Tabel 2. Leeftijd van de honden in het onderzoek ten tijde van de enquête	8
Tabel 3. Verdeling der geslachten	8
Tabel 4. Lidmaatschap rasvereniging	9
Tabel 5. Herkomst van de honden	9
Tabel 6. Aanschaf via rasvereniging	9
Tabel 7. Vervulling van de 'verwachtingen bij aanschaf'	10
Tabel 8. Eerder een Zwitserse Witte Herder gehad	11
Tabel 9. Hoogste kwalificaties van geshowde honden	12
Tabel 10. Problemen met de gezondheid	13
Tabel 11. Frequentie waarmee gezondheidsproblemen optreden in de afzonderlijke systemen	14
Tabel 12. Rasspecifieke ziekten	15
Tabel 13. Gezondheidsproblemen van reuen vergeleken met die van teven	16
Tabel 14. Rasspecifieke ziekten van reuen vergeleken met die van teven	16
Tabel 15. Algemene omschrijving van het gedrag	18
Tabel 16. Het gedragsbeeld per geslacht	18
Tabel 17. Overzicht van probleemgedrag t.a.v. volwassenen, kinderen en Honden	19
Tabel 18. Honden met cursusdeelname en zonder cursusdeelname	20
Tabel 19. Gedragskarakteristieken van honden met cursusdeelname en zonder cursusdeelname	20
Tabel 20. Aantallen reuen en teven met en zonder nakomelingen	21
Tabel 21. Verdeling van nesten over vaderdieren	21
Tabel 22. Geboorteresultaten volgens teefeigenaren	23
Tabel 23. Gemiddelde nestgegevens volgens teefeigenaren	24
Tabel 24. Gedragskarakteristieken van fokteven vergeleken met die van teven zonder nageslacht	24
Tabel 25. Sterilisatie/castratie	24
Tabel 26. Verdeling van de leeftijden bij sterilisatie	25

1. INLEIDING

De Zwitserse Witte Herder is in kynologische zin een betrekkelijk jong ras. Afstammend van de ongewenste witte varianten van de Duitse Herder en na een jarenlange strijd om als apart ras erkend te worden, worden in 1993 de eerste witte herders in het Voorlopig Register (VR) van het Nederlandse Hondenstamboek opgenomen. Aanvankelijk als 'Amerikaans - Canadese Witte Herder'. Later, na nationale erkenning in 1999, onder de naam 'Witte Herder'. In 2002 wordt het ras (voorlopig) internationaal (FCI) erkend als 'Zwitserse Witte Herder'. Op 4 juli 2011 volgt de officiële erkenning door de Federation Cynologique Internationale (FCI).

In 1994 werden er 328 honden in het VR ingeschreven. In de daar op volgende jaren blijft dit aantal schommelen (met een uitschieter in 1996) rond de 300 honden. Vanaf 2003 vindt inschrijving in het hoofdstamboek plaats en zien we een gestage groei naar ruim 600 honden in 2007. Hierna zien we een stabilisatie van het aantal inschrijvingen. De laatste tien jaar schommelt deze tussen de 600-650 honden per jaar (**figuur 1**). De omvang van de huidige geregistreerde totale populatie in ons land moet, bij een veronderstelde gemiddelde levensduur van elf jaar, rond de 7000 dieren worden geschat.

Figuur 1. Aantallen in het NHSB ingeschreven Zwitserse Witte Herders, 1993-2018

Naast de in het NHSB ingeschreven honden zijn er ook Zwitserse Witte Herders waarvoor geen stamboom werd aangevraagd, ook al waren beide ouderdieren misschien wel geregistreerd. Deze honden zonder stamboom komen we in de cijfers niet tegen; toch gaat het hier om honden die mede bepalend zijn voor de beeldvorming over het ras, omdat ze wèl als Zwitserse Witte Herder herkenbaar zijn.

Voor de rasverenigingen, de Rasclub voor Zwitserse Witte Herders (RZWH) en de Zwitserse Witte Herder Vereniging Nederland (ZWHVN), diende zich de vraag aan of, en in hoeverre, er sprake is van structurele problemen met de gezondheid of met het gedrag van het ras. Zoals elk ras kent ook de Zwitserse Witte Herder afwijkingen en stoornissen die erfelijk zijn of waarvoor een erfelijke basis wordt vermoed. Dit gegeven op zich is niet verontrustend.

Essentieel is de vraag of er, voor één of meer van deze problemen, sprake is van een dusdanige situatie dat acuut ingrijpen wenselijk of noodzakelijk is.

In 2018 besloten de rasverenigingen RZWH en ZWHVN om, samen met het instituut 'Genetic Counselling Services' (GCS), een online onderzoek naar een aantal karakteristieken van de Zwitserse Witte Herder in Nederland in gang te zetten. Voor dit onderzoek werd gebruik gemaakt van de gestandaardiseerde enquêteformulieren van GCS en van de bijbehorende methodiek van verzamelen, verwerken en analyseren. De verantwoordelijkheid voor het onderzoek werd ondergebracht bij GCS.

In de tweede helft van december 2018 werden alle eigenaren van in het NHSB ingeschreven Zwitserse Witte Herders geboren in de jaren 2013 en 2014 benaderd, met het verzoek informatie te verschaffen over hun hond en over hun beleving ten aanzien van het functioneren van het dier. Uit de aldus verzamelde gegevens werd de kwalitatieve en kwantitatieve informatie verkregen die in dit rapport is weergegeven. Op basis van deze gegevens worden conclusies getrokken omtrent de huidige situatie van het ras. Daar waar mogelijk, worden uitspraken gedaan over de consequenties van de huidige bevindingen voor de toekomst van de populatie.

Uitdrukkelijk zij vermeld dat het hier om een in de tijd beperkte bestandsopname gaat, waarbij het slechts ten dele mogelijk is zicht te krijgen op processen die zich in de opeenvolging van generaties ontwikkelen. Vanuit de nu beschikbare gegevens zullen uitspraken over trends altijd een voorwaardelijk karakter hebben. De invulling van die voorwaarden zal de richting en de omvang van de aangeduide trends bepalen.

Dat dit rapport tot stand kon komen, hebben we te danken aan de 400 eigenaren die zoveel betrokkenheid bij 'hun ras' toonden dat zij de moeite namen het enquêteformulier in te vullen. We zijn hen zeer erkentelijk voor hun onmisbare bijdrage aan dit onderzoek.

2. MATERIAAL EN METHODEN

Definitie van de populatie

In het onderzoek waarover hier verslag wordt uitgebracht is de Zwitserse Witte Herder populatie in Nederland onderwerp van studie. Deze populatie is gedefinieerd als 'alle dieren, behorend tot het ras Zwitserse Witte Herder, ingeschreven in het NHSB'.

Omdat een populatiedekkend onderzoek om tal van praktische redenen was uitgesloten, werd besloten een beperkte steekproef te nemen. Aan deze steekproef werd de eis gesteld dat ze in voldoende mate ruimte moest bieden tot het doen van uitspraken die voor de populatie als geheel geldigheid hebben.

Overwegingen bij de methode

Een onderzoek naar het functioneren ten aanzien van gezondheid en gedrag van een hondenras zal altijd uit moeten gaan van de informatie die bij eigenaren (houders) beschikbaar is. Natuurlijk zijn er tegen de onderzoeksmethodiek 'het enquêteren van eigenaren' bedenkingen aan te voeren. Zo worden de resultaten bepaald, en soms ook beperkt, door het kennisniveau dat bij die eigenaren aanwezig is. Met name bij het benoemen van 'onduidelijke' afwijkingen en problemen kan dit een rol spelen.

Anderzijds is de beleving van die eigenaar wezenlijk. Het welzijn van een hond wordt, behalve door zijn eigen fysieke gesteldheid, in hoge mate bepaald door het vermogen van die hond om in harmonie te leven met zijn omgeving. En aangezien onze honden primair functioneren in relatie tot de mens, vinden we in de beleving van die mens belangrijke aanwijzingen over de mate van welzijn van zijn hond.

Vergelijking van resultaten

Daar waar dat in dit rapport relevant is worden de resultaten vergeleken met de resultaten van vergelijkbaar onderzoek bij 48 eerder onderzochte rassen, zoals onder andere weergegeven in het rapport 'SYNTHESE, Gezondheidsinventarisaties bij een aantal Nederlandse rashondenpopulaties, 1994-2001', Ed.J. Gubbels, Peter Prins & Janneke Scholten, Raad van Beheer afdeling GGW, oktober 2002. (Uitgave: Raad van Beheer op Kynologisch Gebied, Amsterdam).

Overwegingen bij de keuze van de steekproef

De samenstelling van een steekproef wordt bepaald door de doelstelling van het onderzoek. Het onderzoek naar mogelijke problemen met de gezondheid en het gedrag van de Zwitserse Witte Herder werd aangezet vanuit de vaststelling dat er te weinig structurele informatie beschikbaar was over de huidige Nederlandse populatie van het ras. Daarom werden voor dit onderzoek de volgende doelen vastgesteld:

1. Het in kaart brengen van de belangrijkste problemen in de Nederlandse Zwitserse Witte Herder populatie.
2. Het geven van schattingen voor de frequenties waarmee deze problemen optreden.
3. Het formuleren van conclusies en aanbevelingen ten behoeve van de fokkers en de rasvereniging.

Bij de aanvang van het onderzoek werden de bij de Zwitserse Witte Herder veronderstelde problemen geëvalueerd. Op grond hiervan werd gekozen voor het enquêteren van eigenaren van dieren in de leeftijd van vier en vijf jaar oud.

Overwegingen bij het bepalen van de steekproefomvang

Naarmate de omvang van de steekproef groter is, wordt het mogelijk om zeldzamere verschijnselen op te sporen. Voor het bepalen van de steekproefomvang staat de vraag centraal met welke nauwkeurigheid we verschijnselen willen vaststellen.

Bij de methodiek 'enquête' is de welwillende medewerking van velen vereist. De ervaring bij andere rassen leert dat het responspercentage voor dit type online uitgevoerde onderzoeken tussen dertig en veertig procent ligt, voor jongere honden wat hoger, voor oudere honden wat lager. Dit gegeven werd meegenomen bij de bepaling van de steekproefomvang.

Bij de gegeven steekproefomvang van de afzonderlijke jaarklassen en bij een responspercentage in de genoemde orde van grootte, moet het mogelijk zijn om fenomenen die per jaargang bij tenminste drie procent van de honden voorkomen, met een zekerheid van nagenoeg honderd procent vast te stellen. Kijken we naar het totaal van de twee jaargangen, dan zijn daarin, bij eenzelfde responspercentage, fenomenen die twee keer per honderd dieren voorkomen met een zekerheid van honderd procent vast te stellen. Deze uitgangspunten werden voor een eerste inventarisatie aanvaardbaar geacht. In eventuele vervolgonderzoeken kunnen ze worden herzien, afhankelijk van de aard, en vooral ook de ernst, van de gevonden afwijkingen in de populatie.

Opmerkingen over het enquêteformulier

De enquête kent 'gesloten vragen', waarin de respondent alleen maar kan aankruisen wat van toepassing is, en 'open vragen', waarin de respondent een toelichtende tekst kan geven. Alle teksten werden voorafgaand aan de analyse gelezen en geïnterpreteerd. Waar dit aan de orde was werden de antwoorden op de gesloten vragen aangepast overeenkomstig de gegeven toelichtingen.

Toelichting bij de tabellen

Genetic Counselling Services analyseert de gegevens per geboortjaar van de honden. Dat betekent dat in de meeste tabellen in de eerste kolom jaartallen staan. Daarmee is het overal in het rapport duidelijk aan welke deelpopulatie (jaargang) de gegevens en de bijbehorende conclusies zijn ontleend.

In dit rapport worden de tellingen van enquêteresultaten gegeven, aangevuld met het overeenkomstige percentage. Dit percentage is een 'puntschatting'. We moeten daarbij bedenken dat het om een zo goed mogelijke schatting gaat, gebaseerd op de steekproef. De echte waarde, de waarde die we zouden vinden als we de hele populatie zouden onderzoeken, kennen we niet. We kunnen wèl, met een vooraf vast te stellen betrouwbaarheid, aangeven in welk gebied die echte waarde ligt. Dat doen we door een 'intervalschatting' op te nemen.

In dit onderzoek is gekozen voor een betrouwbaarheid van 95 procent. In de percentagekolom staat dan bijvoorbeeld, voor een verschijnsel dat bij 5 procent van de honden voorkwam, dat het percentage $5,0 \pm 1,4$ is. Dit betekent dat de echte waarde, met een zekerheid van 95 procent, tussen 3,6 en 6,4 procent ligt. De breedte van het interval wordt bepaald door het aantal waarnemingen waarop de schatting is gebaseerd. Naarmate dat aantal groter is, zal het interval kleiner zijn en krijgen we dus een betere schatting van de echte frequentie, de frequentie waarmee het verschijnsel in de populatie voorkomt.

3. ALGEMENE GEGEVENS

Medewerking aan de enquête

In de tweede helft van december 2018 werden de eigenaren van 1181 in het NHSB ingeschreven Zwitserse Witte Herders geboren in 2013 en 2014, benaderd met het verzoek om online een enquête in te vullen waarin gevraagd wordt naar het wel en wee van hun honden.

Door deze eigenaren werd voor 400 honden (33,9 procent) de enquête ingevuld (**tabel 1**). Dit responspercentage is, vergelijkbaar met de percentages die we zagen bij andere eerder op dezelfde wijze onderzochte rassen. Met dit percentage is het mogelijk om binnen de totale onderzoeksgroep fenomenen op te sporen die bij minder dan twee procent van de honden voorkomen. Binnen de afzonderlijke leeftijdsgroepen kunnen bij deze respons-aantallen fenomenen die bij tenminste drie procent van de dieren voorkomen nagenoeg met zekerheid worden aangetoond.

Tabel 1. Respons op de enquête

Jaar	Respons		Geen respons		Totaal benaderd
	aantal	(%)	aantal	(%)	aantal
2013	194	(34,5 ± 3,9)	368	(65,5 ± 3,9)	562
2014	206	(33,3 ± 3,7)	413	(66,7 ± 3,7)	619
Totaal	400	(33,9 ± 2,7)	781	(66,1 ± 2,7)	1181

Bij de interpretatie van de resultaten kan het van belang zijn te letten op de leeftijden van de honden ten tijde van enquêtering (**tabel 2**). De jongste honden in het onderzoek (jaargang 2014) waren vier jaar; de oudste honden (2013) waren bijna zes jaar oud tijdens de enquête.

Tabel 2. Leeftijd van de honden in het onderzoek ten tijde van de enquêtering

Jaargang	Leeftijd in maanden	Gemiddelde leeftijd in maanden
2013	60 - 71	65,5
2014	48 - 59	53,5

Daar waar processen aan de orde zijn die zich op een bepaalde leeftijd ontwikkelen of openbaren, zouden we die ontwikkeling moeten kunnen waarnemen in de vorm van een toe- of afname in de verschillende jaargangen.

Verdeling het geslacht

Als we kijken naar de verdeling van reuen en teven in de onderzochte groep stellen we vast dat er in de totale steekproef geen aantoonbaar verschil is in het voorkomen van beide geslachten (**tabel 3**). De waargenomen procentuele verschillen in de puntschattingen voor de afzonderlijke jaargangen moeten, gelet op de breedte van de geschatte 95%-intervallen, aan het toeval worden toegeschreven.

Tabel 3. Verdeling der geslachten

Jaar	Reuen		Teven		Totaal verzonden
	aantal	(%)	aantal	(%)	aantal
2013	87	(44,8 ± 7,0)	107	(55,2 ± 7,0)	194
2014	118	(57,3 ± 6,8)	88	(42,7 ± 6,8)	206
Totaal	205	(51,3 ± 4,9)	195	(48,8 ± 4,9)	400

Lidmaatschap van een rasvereniging

De in dit rapport gepresenteerde gegevens werden op initiatief van een tweetal rasverenigingen verzameld met het doel daarop, indien nodig, toekomstig fokbeleid te baseren. Bij het ontwikkelen en ten uitvoer brengen van beleid, is de organisatiegraad van 'het vakgebied' een van de kritische succesfactoren. Naarmate het draagvlak van een rasvereniging groter is, wordt de discussie over het wenselijke en noodzakelijke voor het ras door meer betrokkenen gevoerd en is er een breder draagvlak voor de conclusies.

Tabel 4. Lidmaatschap rasvereniging

Jaargang	Wel lid		Niet lid		Totaal	Geen antwoord
	aantal	(%)	aantal	(%)	aantal	
2013	40	(20,6 ± 5,7)	154	(79,4 ± 5,7)	194	0
2014	41	(19,9 ± 5,5)	165	(80,1 ± 5,5)	206	0
Totaal	81	(20,3 ± 3,9)	319	(79,8 ± 3,9)	400	0

In de onderzochte groep werd een lidmaatschapspercentage van 20,3% vastgesteld (**tabel 4**), hetgeen laag is in vergelijking met wat er in eerdere studies bij andere rassen is gevonden. We mogen dit percentage niet zomaar van toepassing verklaren op de gehele populatie van eigenaren van Zwitserse Witte Herders. Nieuwe leden worden voornamelijk geworven binnen de groep eigenaren die net een pup hebben aangeschaft. De verwachting is dat in de jaren daarna, elk volgend jaar weer, een zeker percentage zal afhaken.

Herkomst van de honden

Van de 399 honden waarvoor de vraag naar de herkomst van de hond werd beantwoord, waren er 357 (89,5 procent) rechtstreeks afkomstig van een fokker, 22 honden (5,5 procent) kwamen uit eigen fokkerij en 20 dieren (5,0 procent) werden overgenomen van derden (**tabel 5**). Deze percentages zijn vergelijkbaar met die welke we ook bij veel eerdere onderzochte rassen zagen. Daar kwamen we vaak een zelfde verdeling tegen.

Tabel 5. Herkomst van de honden

Jaargang	Fokker		Zelf gefokt		Overgenomen		Totaal	Geen antwoord
	aantal	(%)	aantal	(%)	aantal	(%)	aantal	
2013	169	(87,6 ± 4,7)	15	(7,8 ± 3,8)	9	(4,7 ± 3,0)	193	1
2014	188	(91,3 ± 3,9)	7	(3,4 ± 2,5)	11	(5,3 ± 3,1)	206	0
Totaal	357	(89,5 ± 3,0)	22	(5,5 ± 2,2)	20	(5,0 ± 2,1)	399	1

Bij de aanschaf van een pup kan gekozen worden om dit wèl of niet te doen via de pupinformatie van de rasvereniging. In de enquête is gevraagd of de hond via tussenkomst van de rasvereniging werd aangeschaft (**tabel 6**). Van de 377 eigenaren van Witte Herders die bij een fokker werden aangeschaft of werden overgenomen van derden, gaf ruim één kwart (27,6 procent) aan dit via de vereniging te hebben gedaan. Zestig procent deed dit niet en kwam via andere kanalen aan hun pup.

Tabel 6. Aanschaf via rasvereniging

Jaargang	Wel via RV		Niet via RV		Totaal	Weet niet
	aantal	(%)	aantal	(%)	aantal	aantal
2013	52	(29,2 ± 6,7)	107	(60,1 ± 7,2)	178	19
2014	52	(26,1 ± 6,1)	121	(60,8 ± 6,8)	199	26
Totaal	104	(27,6 ± 4,5)	228	(60,5 ± 4,9)	377	45

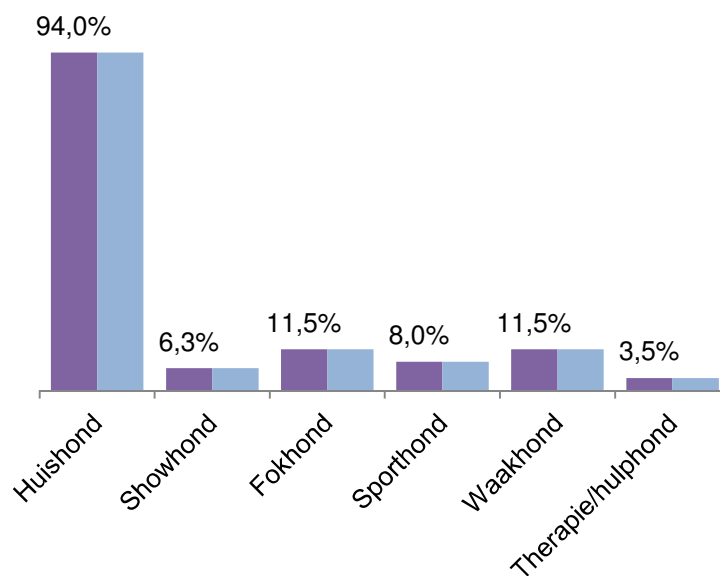
De eigenaar en zijn verwachtingen

In de enquête werd gevraagd met welk doel de eigenaar de hond had aangeschaft (**figuur 2**). Hierbij kon gekozen worden tussen de categorieën 'huishond', 'fokhond', 'showhond', 'waakhond', 'sporthond', 'therapie- of hulphond' en de categorie 'anders'.

De eigenaar had de mogelijkheid meer dan één categorie aan te kruisen. Honden die door hun eigenaar als show-, fok-, sport, hulp- of waakhond werden aangeduid, werden in de meeste gevallen ook als 'huishond' aangemeld. Dat betekent dat het merendeel van de honden in ons onderzoek (tevens) de rol van huishond vervult.

Er werden geen noemenswaardige verschillen in gebruiksdoel aangetroffen tussen de jaargangen. Daarom volstaan we met een weergave voor de totale onderzoeksgroep in **figuur 2**.

Figuur 2. Gebruiksdoel van de hond bij aanschaf

Percentage van de honden

Veertien eigenaren in de onderzoeksgroep hebben hun Zwitserse Witte Herder aangeschaft met het gebruiksdoel 'therapie- of hulphond'. Opvallend is, vergeleken met andere rassen, het relatief hoge percentage honden (8,0 procent) dat als 'sporthond' is aangeschaft.

Uiteraard heeft elke eigenaar bij de aanschaf van een pup bepaalde verwachtingen. En net als bij de aanschaf van zoveel andere zaken wordt ook hier niet altijd ieders verwachting vervuld. Eén op de acht eigenaren (12,8 procent) had zich bij aanschaf van hun Zwitserse Witte Herder iets anders voorgesteld (**tabel 7**). Dit percentage is vergelijkbaar met de percentages die we ook bij andere onderzochte rassen zagen.

Tabel 7. Vervulling van de 'verwachtingen bij aanschaf'

Jaar	Vervuld		Niet vervuld		Totaal	Geen antwoord
	aantal	(%)	aantal	(%)		
2013	173	(89,6 ± 4,3)	20	(10,4 ± 4,3)	193	1
2014	175	(85,0 ± 4,9)	31	(15,0 ± 4,9)	206	0
Totaal	348	(87,2 ± 3,3)	51	(12,8 ± 3,3)	399	1

De teleurstelling berustte in 30 van de 51 gevallen, (58 procent) op tegenvallende karaktereigenschappen (angstig, nerveus, niet waaks of fel), in twaalf gevallen (23%) op gezondheidsproblemen en slechts in vijf gevallen betrof het een tegenvallend exterieur. In de overige gevallen werd geen nadere uitleg gegeven.

In de enquête werd vervolgens gevraagd naar de tevredenheid van de eigenaar over de voorlichting die de fokker bij de aanschaf gaf. Op zichzelf verdient het aspect 'voorlichting van potentiële kopers' alle aandacht. Naarmate hierin beter wordt voorzien heeft de nieuwe eigenaar een reëler beeld van waar hij aan begint. Niet alleen zal daardoor de eigenaar meer plezier beleven aan zijn hond, ook de hond zal meer plezier beleven aan zijn eigenaar. Ondanks dat ruim één op de acht honden niet beantwoordt aan de verwachting die de eigenaar vooraf had, geeft bijna 90 procent (89,1%) van de eigenaren aan tevreden te zijn over de verkregen voorlichting. Een percentage dat we ook bij de meeste andere rassen vinden.

Eén derde van alle eigenaren in de steekproef (33,6 procent) heeft al eens eerder een Zwitserse Witte Herder gehad (**tabel 8**). Deze vroegere ervaring met het ras was kennelijk zo positief dat opnieuw voor een Zwitserse Witte Herder werd gekozen. Vergelijkbare percentages zagen we ook bij eerder onderzochte rassen. De huidige eigenaren van Zwitserse Witte Herders zijn niet meer of minder trouw aan het ras dan eigenaren van veel andere hondenrassen.

Tabel 8. Eerder een Zwitserse Witte Herder gehad

Jaar	Ja		Nee		Totaal	Geen antwoord
	aantal	(%)	aantal	(%)	aantal	
2013	66	(34,0 ± 6,7)	128	(66,0 ± 6,7)	194	0
2014	68	(33,2 ± 6,4)	137	(66,8 ± 6,4)	205	1
Totaal	134	(33,6 ± 4,6)	265	(66,4 ± 4,6)	399	1

Omdat de enquête zich richt op huidige eigenaren van Zwitserse Witte Herders, ontbreekt natuurlijk de informatie over degenen die voorheen een hond van dit ras hadden en die besloten over te stappen naar een ander ras, of die zelfs helemaal geen hond meer willen. Die groep vroegere eigenaren zou veel informatie kunnen verschaffen over motieven 'om het niet meer te doen'.

Het exterieur

Bij de fokkerij van rashonden wordt aan het exterieur veel waarde toegekend. Ook veel eigenaren hebben de neiging de kwaliteit van rashonden uit te drukken in termen van de mate waarin de dieren voldoen aan de standaard zoals die op de tentoonstelling wordt geïnterpreteerd. Vandaar dat ook in deze enquête de vraag naar de tevredenheid met het uiterlijk van de hond niet kon uitblijven. Bijna alle eigenaren (96,2 procent) gaven aan tevreden te zijn met het uiterlijk van hun hond. Het betreft hier overigens de 'subjectieve' beleving van de eigenaren, die niet overeen hoeft te komen met wat de keurmeesters ervan zouden vinden. Desondanks, ongeacht wat die keurmeesters ervan vinden, er zijn geen redenen op voorhand om de specifieke esthetische deskundigheid van eigenaren van Zwitserse Witte Herders in twijfel te trekken.

Slechts één op de acht van de honden in dit onderzoek (12,8 procent, 51 honden) werd uitgebracht op één of meer shows. Vergeleken bij andere rassen een laag percentage. Slechts een heel beperkt deel van de eigenaren vindt het van belang aan officiële exterieurkeuringen deel te nemen.

Om een indruk te krijgen omtrent de tevredenheid over het uiterlijk van de Zwitserse Witte Herder van 'wat meer officiële zijde' werd ook naar keuringsuitslagen gevraagd. Daar waar meer uitslagen van hetzelfde dier beschikbaar waren werd, ongeacht het aantal uitslagen, de hoogste score opgevoerd als kwalificatie voor de hond (**tabel 9**).

Tabel 9. Hoogste kwalificaties van geshowde honden (n = 51)

Jaar	Uitmundend		Zeer goed		Goed		Matig		Totaal	Geen antwoord
	aantal	(%)	aantal	(%)	aantal	(%)	aantal	(%)		
2013	21	(77,6)	6	(22,2)	0	(0,0)	0	(0,0)	27	0
2014	15	(62,5)	6	(25,0)	3	(12,5)	0	(0,0)	24	0
Totaal	36	(70,6)	12	(23,5)	3	(5,9)	0	(0,0)	51	0

De kwalificatie ‘matig’ kwam niet voor, ‘goed’ slechts drie maal. Voor het overige zien we in bovenstaande tabel slechts ‘zeer goede’ of nog betere honden.

Overleden en afgestane honden

Ten tijde van de enquêtering bleken slechts 3 (0,8 procent) van de 399 honden waarvoor deze vraag was beantwoord te zijn overleden. Dat is een uitzonderlijk laag percentage. Eén hond is verongelukt, één leed aan epilepsie en de derde hond is overleden ten gevolge van een maagprobleem.

Ook het percentage overgeplaatste Zwitserse Witte Herders is laag in vergelijking met andere rassen: slechts 4 honden (1,0 procent) in de totale onderzoeksgroep.

Dat betekent dat vrijwel alle honden uit de steekproef op een leeftijd van vier á vijf jaar nog in leven en nog in het bezit zijn van de oorspronkelijke eigenaar!

Het aantal overleden honden in de onderzoeksgroep is dermate laag dat het niet zinvol is om deze in verdere analyses te betrekken. Zij zullen in de rest van dit rapport dan ook buiten beschouwing worden gelaten.

4. GEZONDHEID

In het enquêteonderdeel over 'gezondheid' werd als eerste gevraagd of er problemen zijn geweest met de gezondheid van de betreffende hond. Het antwoord hierop is, voor elk van de honden, de samenvatting van gezondheid en ziekte, aangevuld met kleine en grotere ongelukjes en gebreken in de onderzochte periode.

Waar we hier over 'gezondheidsproblemen' spreken bedoelen we het hele scala, variërend van kleine ongemakjes tot en met ernstige en levensbedreigende zaken. De hier gemelde problemen omvatten alles, van een eenvoudige infectie of een beperkte verwonding tot en met zaken zoals hartafwijkingen en epilepsie, die uiteindelijk tot een vroegtijdig einde kunnen leiden.

De aantallen

Van de 397 eigenaren die op deze vraag antwoord gaven, waren er 177 die aangaven dat er problemen zijn geweest met de gezondheid van hun hond (**tabel 10**). In de onderzochte leeftijdsgroepen kreeg 44,6 procent van de honden met gezondheidsproblemen te maken. Vergeleken met andere eerder onderzochte rassen is dit een gemiddeld percentage. Wat gezondheid betreft scoort de Witte Herder niet hoger of lager dan veel andere rassen.

Tabel 10. Problemen met de gezondheid

Jaar	Wel problemen		Geen problemen		Totaal aantal	Geen antwoord
	aantal	(%)	aantal	(%)		
2013	81	(42,0 ± 7,0)	112	(58,0 ± 7,0)	193	1
2014	96	(47,1 ± 6,8)	108	(52,9 ± 6,8)	204	2
Totaal	177	(44,6 ± 4,9)	220	(55,4 ± 4,9)	397	3

Gezondheidsproblemen opgesplitst per systeem

De praktijk leert dat de gemiddelde hondeneigenaar slechts ten dele bekend is met de specifieke diagnoses die door dierenartsen worden gesteld. In vrijwel alle gevallen echter weet men wel het systeem (het functionele deel van de hond) aan te duiden waarin de gezondheidsstoornis optrad. Vandaar dat in de enquête een lijst van systemen werd aangereikt met de vraag, aan te geven in welke van deze systemen de gezondheidsproblemen optraden (**tabel 11**, pagina 14).

Met dit overzicht wordt voor de Zwitserse Witte Herder een beeld geschetst van 'mogelijke zwakke plekken', aspecten waaraan in eventuele vervolgstudies en in het fokbeleid aandacht zou moeten worden besteed.

Elke hond in de onderzochte groep kon gedurende de periode waarop het onderzoek betrekking heeft, problemen krijgen in één of meer van de genoemde systemen. De 177 Zwitserse Witte Herders die gezondheidsproblemen hadden, scoorden samen 267 maal in de onderstaande tabel. Gemiddeld komt dat neer op 1,50 keer per hond met gezondheidsproblemen. Bij een deel van deze groep komt kennelijk meer dan één probleem voor.

De meeste gezondheidsproblemen vinden we in de categorie '**Spijsverteringsstelsel**'. Eén op zeven á acht dieren (13,6%) heeft daar problemen mee, een aanzienlijk hoger percentage dan bij veel andere rassen. Op enkele uitzonderingen na ligt het percentage bij de meeste eerder onderzochte rassen ergens tussen de 3 en 10 procent.

Het gaat om stoornissen in de verwerking van voedsel waarbij slechts in een beperkt aantal gevallen een specifieke diagnose wordt gemeld. Meestal worden de problemen aangeduid als voedselallergie, voedselintolerantie, spijsverteringsproblemen, chronische diarree, gevoelige darmen of gevoelige maag. Voor een deel gaat het om de gevolgen van (toevallige) infecties zoals bijvoorbeeld Giardia, voor een ander deel om erfelijk bepaalde vormen van het inadequaat functioneren van het maag- en darmstelsel.

Voor zover er sprake is van een specifieke diagnose worden Giardia infecties (7 maal), perianaalfistels (5 maal) en slokdarmverlamming (2 maal) genoemd.

Net als bij veel eerder onderzochte rassen vinden we ook veel gezondheidsproblemen in de categorie 'Huid & Haar'. Het gaat om 13,4% van de honden in de onderzoeksgroep. Een vergelijkbaar percentage zien we ook bij veel andere eerder onderzochte rassen. Drie kwart van de huidaandoeningen (41 stuks) worden veroorzaakt door allergieën (atopie), in 5 gevallen wordt een parasitaire infectie (vlooiën, mijten of schimmels) genoemd. Voor het overige zijn onbekende of andere onderliggende oorzaken debet aan het probleem.

Tabel 11. Frequentie waarmee gezondheidsproblemen optreden in de afzonderlijke systemen (n=397)

Jaar	Huid en haar		Wervelkolom		Ledematen		Gebit		Totaal
	aantal	(%)	aantal	(%)	aantal	(%)	aantal	(%)	
2013	27	(14,0 ± 4,9)	4	(2,1 ± 2,0)	15	(7,8 ± 3,8)	1	(0,5 ± 1,0)	193
2014	26	(12,7 ± 4,6)	4	(2,0 ± 1,9)	22	(10,8 ± 4,3)	1	(0,5 ± 1,0)	204
Totaal	53	(13,4 ± 3,3)	8	(2,0 ± 1,4)	37	(9,3 ± 2,9)	2	(0,5 ± 0,7)	397

Jaar	Zenuwstelsel		Ogen en gezichtsvermogen		Oren en gehoor		Bloed en afweersysteem		Totaal
	aantal	(%)	aantal	(%)	aantal	(%)	aantal	(%)	
2013	6	(3,1 ± 2,4)	7	(3,6 ± 2,6)	7	(3,6 ± 2,6)	2	(1,0 ± 1,4)	193
2014	2	(1,0 ± 1,4)	7	(3,4 ± 2,5)	6	(2,9 ± 2,3)	1	(0,5 ± 1,0)	204
Totaal	8	(2,0 ± 1,4)	14	(3,5 ± 1,8)	13	(3,3 ± 1,8)	3	(0,8 ± 0,9)	397

Jaar	Hart en vaatstelsel		Longen en luchtwegen		Spijsverteringsstelsel		Nieren en urinewegen		Totaal
	aantal	(%)	aantal	(%)	aantal	(%)	aantal	(%)	
2013	1	(0,5 ± 1,0)	1	(0,5 ± 1,0)	23	(11,9 ± 4,6)	9	(4,7 ± 3,0)	193
2014	2	(1,0 ± 1,4)	0	(0,0 ± 1,0)	31	(15,2 ± 4,9)	4	(2,0 ± 1,9)	204
Totaal	3	(0,8 ± 0,9)	1	(0,3 ± 0,5)	54	(13,6 ± 3,4)	13	(3,3 ± 1,8)	397

Jaar	Melkklieren		Geslachtsorganen		Voortplanting		Hormonen		Totaal
	aantal	(%)	aantal	(%)	aantal	(%)	aantal	(%)	
2013	1	(0,5 ± 1,0)	14	(7,3 ± 3,7)	0	(0,0 ± 1,0)	1	(0,5 ± 1,0)	193
2014	0	(0,0 ± 1,0)	18	(8,8 ± 3,9)	0	(0,0 ± 1,0)	2	(1,0 ± 1,4)	204
Totaal	1	(0,3 ± 0,5)	32	(8,1 ± 2,7)	0	(0,0 ± 0,5)	3	(0,8 ± 0,9)	397

Jaar	Lever		Gedrag		Totaal
	aantal	(%)	aantal	(%)	
2013	0	(0,0 ± 1,0)	13	(6,7 ± 3,5)	193
2014	0	(0,0 ± 1,0)	9	(4,4 ± 2,8)	204
Totaal	0	(0,0 ± 0,5)	22	(5,5 ± 2,3)	397

Ook de problemen in de categorie 'Ledematen' scoren bij de Witte Herder hoog. Bijna één op de tien honden (9,3 procent) heeft hier mee te kampen. Het meest voorkomende probleem is Enostosis (groeipijnen), dit wordt voor 11 van de 37 honden gemeld. Verder is er bij een deel van de honden sprake van Elleboog Dysplasie (ED), Heup Dysplasie (HD) en problemen met de knieën. Bij een klein aantal honden is sprake van kreupelheid tengevolge van een blessure of onbekende oorzaak.

Als vierde in de rij scoren problemen in de categorie 'Geslachtsorganen'. Het gaat om één op de twaalf honden (8,1%) uit de steekproef. Vergeleken met andere rassen een hoog percentage. Het zijn vooral de reuen die verantwoordelijk zijn voor de problemen in deze categorie. Van de 32 honden zijn er 28 van het mannelijk geslacht. Het meest gemelde probleem is hierbij Cryptorchidie (23 van de 28 reuen). De overige vijf reuen hadden prostaat- of testikelproblemen. Bij de vijf teven werd schijnzwangerschap of baarmoederontsteking gemeld.

Rasspecifieke gezondheidsproblemen

Bij praktisch alle hondenrassen komen (erfelijke) afwijkingen voor, die, terecht of ten onrechte, in één adem met het ras worden genoemd. Bij de voorbereiding van de enquête werd geïnventariseerd welke afwijkingen bij de Zwitserse Witte Herder mogelijkwjs tot deze groep zouden kunnen behoren. In de enquête werd vervolgens uitdrukkelijk gevraagd of de betreffende hond leed of geleden had aan één of meerdere van deze zogenaamde rasspecifieke afwijkingen (tabel 12).

Tabel 12. Rasspecifieke ziekten (n = 397)

Jaar	Heupdysplasie		Elleboogdysplasie		Epilepsie		Atopie		Totaal aantal
	aantal	(%)	aantal	(%)	aantal	(%)	aantal	(%)	
2013	3	(1,6 ± 1,7)	2	(1,0 ± 1,4)	5	(2,6 ± 2,2)	22	(11,4 ± 4,5)	193
2014	3	(1,5 ± 1,7)	5	(2,5 ± 2,1)	3	(1,5 ± 1,7)	19	(9,3 ± 4,0)	204
Totaal	6	(1,5 ± 1,2)	7	(1,8 ± 1,3)	8	(2,0 ± 1,4)	41	(10,3 ± 3,0)	397

Jaar	Cryptorchidie		Pannus		Entropion		Spondylose		Totaal aantal
	aantal	(%)	aantal	(%)	aantal	(%)	aantal	(%)	
2013	8	(4,1 ± 2,8)	4	(2,1 ± 2,0)	1	(0,5 ± 1,0)	1	(0,5 ± 1,0)	193
2014	15	(7,4 ± 3,6)	1	(0,5 ± 1,0)	1	(0,5 ± 1,0)	1	(0,5 ± 1,0)	204
Totaal	23	(5,8 ± 2,3)	5	(1,3 ± 1,1)	2	(0,5 ± 0,7)	2	(0,5 ± 0,7)	397

Jaar	Cauda Equina Syndroom		Knieproblemen		Inflammatory Bowel Disease		Periaanaal fistels		Totaal aantal
	aantal	(%)	aantal	(%)	aantal	(%)	aantal	(%)	
2013	2	(1,0 ± 1,4)	3	(1,6 ± 1,7)	1	(0,5 ± 1,0)	2	(1,0 ± 1,4)	193
2014	0	(0,0 ± 1,0)	5	(2,5 ± 2,1)	4	(2,0 ± 1,9)	3	(1,5 ± 1,7)	204
Totaal	2	(0,5 ± 0,7)	8	(2,0 ± 1,4)	5	(1,3 ± 1,1)	5	(1,3 ± 1,1)	397

Jaar	Pancreas insufficiëntie		MDR1 defect		Cochleaire doofheid		Incompleet gebit		Totaal aantal
	aantal	(%)	aantal	(%)	aantal	(%)	aantal	(%)	
2013	1	(0,5 ± 1,0)	1	(0,5 ± 1,0)	0	(0,0 ± 1,0)	1	(0,5 ± 1,0)	193
2014	1	(0,5 ± 1,0)	2	(1,0 ± 1,4)	0	(0,0 ± 1,0)	3	(1,5 ± 1,7)	204
Totaal	2	(0,5 ± 0,7)	3	(0,8 ± 0,9)	0	(0,0 ± 0,5)	4	(1,0 ± 1,0)	397

Opvallend is dat, in tegenstelling tot wat we bij eerdere onderzoeken bij andere rassen zagen, we hier, op uitzondering van Atopie/Allergie en Cryptorchidie na, vrijwel geen van de van tevoren veronderstelde problemen ook daadwerkelijk in relevante aantallen terugvinden. **Atopie** zien we bij veel andere rassen in percentages van dezelfde orde van grootte en kan dan ook niet als een aandoening beschouwd worden die specifiek bij de Witte Herder voorkomt. In het kader van de fokkerij verdient deze aandoening wel alle aandacht.

Dat laatste geldt ook voor **Cryptorchidie**. Het percentage hiervan op de totale steekproef is 5,8%, hoger dan we bij de meeste andere rassen hebben gezien. De aandoening komt alleen bij reuen voor, het is niet onredelijk om dit percentage te corrigeren naar het aantal reuen in de onderzoeksgroep (205 stuks). We komen dan op een percentage van 11,2%. Dat is één op de negen reuen.

Het gezondheidsbeeld per geslacht

Om een aantal (soms voor de hand liggende) redenen komen afwijkingen en stoornissen niet altijd in dezelfde mate bij beide geslachten voor. De verdeling van gezondheidsproblemen over reuen en teven is weergegeven in tabel 13, pagina 16.

We zien dat reuen even vaak last hebben van gezondheidsproblemen (totaal 136 keer ofwel 0,66 keer per reu) als teven (totaal 131 keer ofwel 0,67 keer per teef). Wel scoren teven vaker in de categorie 'Nieren en Urinewegen' en reuen in de categorie 'Geslachtsorganen'. De hogere scores berusten bij de teven op blaasontsteking, blaasgruis/stenen en incontinentie. Bij de reuen op het grote aantal cryptorchide reuen.

Tabel 13. Gezondheidsproblemen van reuen vergeleken met die van teven (de intervallschattingen zijn gebaseerd op het totaal aantal honden per geslacht)

Systeem	Reuen		Teven		Totaal
	aantal	(%)	aantal	(%)	aantal
1. Huid en haar	28	(13,7 ± 4,7)	25	(13,0 ± 4,7)	53
2. Wervelkolom	5	(2,5 ± 2,1)	3	(1,6 ± 1,7)	8
3. Ledematen	20	(9,8 ± 4,1)	17	(8,8 ± 4,0)	37
4. Gebit	0	(0,0 ± 1,0)	2	(1,0 ± 1,4)	2
5. Zenuwstelsel	4	(2,0 ± 1,9)	4	(2,1 ± 2,0)	8
6. Ogen/gezichtsvermogen	3	(1,5 ± 1,7)	11	(5,7 ± 3,3)	14
7. Oren en gehoor	9	(4,4 ± 2,8)	4	(2,1 ± 2,0)	13
8. Bloed en afweer	1	(0,5 ± 1,0)	2	(1,0 ± 1,4)	3
9. Hart en vaatstelsel	1	(0,5 ± 1,0)	2	(1,0 ± 1,4)	3
10. Longen en luchtwegen	0	(0,0 ± 1,0)	1	(0,5 ± 1,0)	1
11. Spijsverteringsstelsel	27	(13,2 ± 4,7)	27	(14,0 ± 4,9)	54
12. Nieren en urinewegen	0	(0,0 ± 1,0)	13	(6,7 ± 3,5)	13
13. Melkklieren	0	(0,0 ± 1,0)	1	(0,5 ± 1,0)	1
14. Geslachtsorganen	27	(13,2 ± 4,7)	5	(2,6 ± 2,2)	32
15. Voortplanting	0	(0,0 ± 1,0)	0	(0,0 ± 1,0)	0
16. Hormonen	0	(0,0 ± 1,0)	3	(1,6 ± 1,7)	3
17. Lever	0	(0,0 ± 1,0)	0	(0,0 ± 1,0)	0
18. Gedrag	11	(5,4 ± 3,1)	11	(5,7 ± 3,3)	22
Totaal aantal meldingen	136		131		
Totaal aantal honden	204		193		397

Op dezelfde wijze werden de scores voor de rasspecifieke ziekten voor reuen en voor teven vergeleken (tabel 14). Hier scoren reuen vaker dan teven (0,35 tegen 0,25 keer). Dit verschil is bijna volledig op het aantal cryptorchide reuen terug te voeren.

Tabel 14. Rasspecifieke ziekten van reuen vergeleken met die van teven (de intervallschattingen zijn gebaseerd op het totaal aantal honden per geslacht)

Systeem	Reuen		Teven		Totaal
	aantal	(%)	aantal	(%)	aantal
Heupdysplasie	2	(1,0 ± 1,4)	4	(2,1 ± 2,0)	21
Elleboogdysplasie	4	(2,0 ± 1,9)	3	(1,6 ± 1,7)	13
Epilepsie	5	(2,5 ± 2,1)	3	(1,6 ± 1,7)	12
Atopie	22	(10,8 ± 4,3)	19	(9,8 ± 4,2)	22
Cryptorchidie	23	(11,3 ± 4,3)	0	(0,0 ± 1,0)	3
Pannus	0	(0,0 ± 1,0)	5	(2,6 ± 2,2)	70
Entropion	2	(1,0 ± 1,4)	0	(0,0 ± 1,0)	5
Spondylose	0	(0,0 ± 1,0)	2	(1,0 ± 1,4)	9
Cauda Equina Syndroom	1	(0,5 ± 1,0)	1	(0,5 ± 1,0)	29
Knieproblemen	3	(1,5 ± 1,7)	5	(2,6 ± 2,2)	4
Inflammatory Bowel Disease	3	(1,5 ± 1,7)	2	(1,0 ± 1,4)	57
Periaanaal fistels	2	(1,0 ± 1,4)	3	(1,6 ± 1,7)	31
Pancreas insufficiëntie	1	(0,5 ± 1,0)	1	(0,0 ± 1,0)	7
MDR1 defect	3	(1,5 ± 1,7)	0	(0,0 ± 1,0)	13
Cochleaire doofheid	0	(0,0 ± 1,0)	0	(0,0 ± 1,0)	
Incompleet gebit	2	(1,0 ± 1,4)	2	(1,0 ± 1,4)	
Totaal aantal meldingen	73		50		
Totaal aantal honden	204		193		397

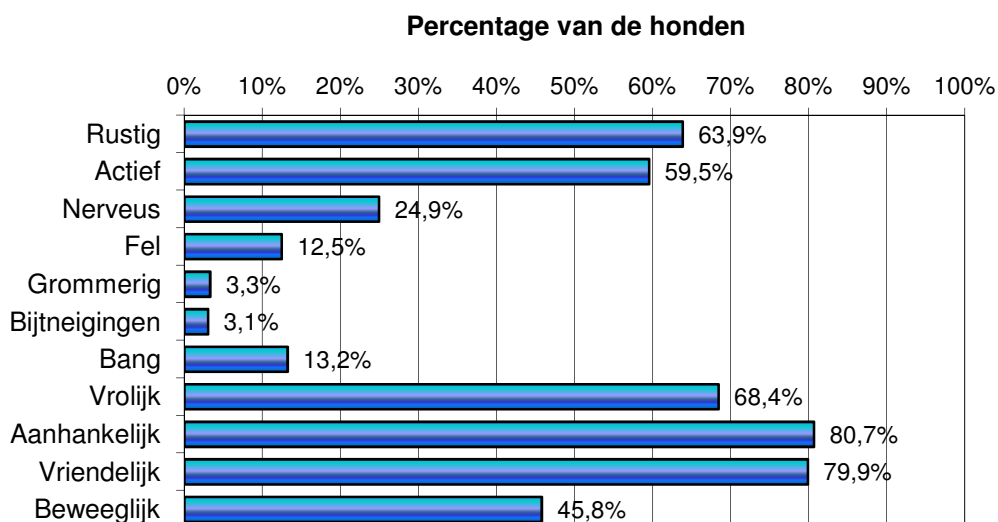
5. GEDRAG

In een onderzoek naar de ‘gezondheid’ van een hondenras mag een hoofdstuk over gedrag niet ontbreken. Elke hondenbezitter krijgt elke dag opnieuw te maken met het gedrag van zijn hond. Om ons een beeld over het gedrag van het ras te kunnen vormen is de beleving van de eigenaar van belang. Het is immers de eigenaar die aangeeft of hij het gedrag van zijn hond als positief of als negatief ervaart. Pas daarna, indien er daadwerkelijk aanwijzingen zijn voor wezenlijke gedragsproblemen, volgt nader gespecialiseerd onderzoek naar de gedragsstructuur van de individuele hond en van het ras, zodat daarop een gericht selectiebeleid kan worden gebaseerd.

Een karakterschets van de Zwitserse Witte Herder

Om tot een eerste beeld te komen van ‘de Zwitserse Witte Herder’ werd gevraagd om, aan de hand van een aantal vooraf gegeven typeringen, een karakteristiek van de hond te geven. Deze vraag werd voor 358 honden beantwoord. Dit levert een beeld op (figuur 3) waaruit af te lezen is hoe de gemiddelde eigenaar van een Zwitserse Witte Herder het gedrag van zijn hond beleeft. De eigenaren konden bij de beantwoording van deze vraag meerdere gedragstyperingen aankruisen.

Figuur 3. Algemene omschrijving van het gedrag

De doorsnee Zwitserse Witte Herder komt in beeld als een ‘aanhankelijke, vriendelijke en vrolijke’ hond. Dit zijn de typeringen die door een grote meerderheid van de eigenaren (70 tot 80%) werd gegeven. Dat zijn overtuigende cijfers die de Zwitserse Witte Herder als een aangename hond kenschetsen.

Er zijn echter ook gedragskenmerken die over het algemeen niet als positief worden ervaren. De percentages van deze kenmerken, zoals grommerig en honden met bijtneigingen, nerveuze, felle of bange honden zijn in vergelijking met andere onderzochte rassen aan de hoge kant. Met name het percentage ‘nerveuze’ honden is aanzienlijk hoger dan bij de meeste andere rassen. Bijna één op de vier honden(!) wordt door de eigenaar als zodanig gekenmerkt.

In tabel 15 zijn de algemene gedragskenmerken nog eens per leeftijdsgroep weergegeven :

Tabel 15. Algemene omschrijving van het gedrag (n=358)

Jaar	Rustig		Actief		Nerveus		Fel		Totaal aantal
	aantal	(%)	aantal	(%)	aantal	(%)	aantal	(%)	
2013	122	(64,2 ± 6,8)	116	(61,1 ± 6,9)	42	(22,1 ± 5,9)	21	(11,1 ± 4,5)	190
2014	129	(63,5 ± 6,6)	118	(58,1 ± 6,8)	56	(27,6 ± 6,1)	28	(13,8 ± 4,7)	203
Totaal	251	(63,9 ± 4,7)	234	(59,5 ± 4,9)	98	(24,9 ± 4,3)	49	(12,5 ± 3,3)	393

Jaar	Grommerig		Bijtneigingen		Bang		Vrolijk		Totaal aantal
	aantal	(%)	aantal	(%)	aantal	(%)	aantal	(%)	
2013	5	(2,6 ± 2,3)	3	(1,6 ± 1,8)	20	(10,5 ± 4,4)	127	(66,8 ± 6,7)	190
2014	8	(3,9 ± 2,7)	9	(4,4 ± 2,8)	32	(15,8 ± 5,0)	142	(70,0 ± 6,3)	203
Totaal	13	(3,3 ± 1,8)	12	(3,1 ± 1,7)	52	(13,2 ± 3,4)	269	(68,4 ± 4,6)	393

Jaar	Aanhankelijk		Vriendelijk		Beweeglijk		Totaal aantal
	aantal	(%)	aantal	(%)	aantal	(%)	
2013	146	(76,8 ± 6,0)	152	(80,0 ± 5,7)	85	(44,7 ± 7,1)	190
2014	171	(84,2 ± 5,0)	162	(79,8 ± 5,5)	95	(46,8 ± 6,9)	203
Totaal	317	(80,7 ± 3,9)	314	(79,9 ± 4,0)	180	(45,8 ± 4,9)	393

Uit een oogpunt van fokkerij zijn de nerveuze en de bange teven het meest van belang. Nervositeit en angst worden op twee manieren doorgegeven in de opeenvolgende generaties. Dit afwijkende gedrag kan een erfelijke basis hebben en zo, zowel via de vader als via de moeder, aan de pups worden doorgegeven. Daarnaast brengen moeders hun gedrag over op de pups. Een nerveuze of bange moeder, ongeacht of dit gedrag voortkomt uit haar erfelijke aanleg of uit een milieuoorzaak, zal in vrijwel alle gevallen haar pups belasten met eenzelfde gedrag. Het is van het grootste belang om tenminste alle nerveuze en bange teven uit te sluiten van de fokkerij. Beter is het om ook geen nerveuze of bange reuen in te zetten.

Het gedragsbeeld per geslacht

Bij honden gaat men uit van verschillen in gedrag tussen reuen en teven. Om na te gaan in welk opzicht dit verschil tot uiting komt bij de Zwitserse Witte Herder, werden de gedragskarakteristieken van reuen en teven vergeleken (tabel 16).

Tabel 16. Gedragskarakteristieken van reuen vergeleken met die van teven (de intervallschattingen zijn gebaseerd op de totalen per geslacht)

Kenmerk	Reuen		Teven		Totaal aantal
	aantal	(%)	aantal	(%)	
Rustig	132	(65,3 ± 6,6)	119	(62,3 ± 6,9)	251
Actief	112	(55,4 ± 6,9)	122	(63,9 ± 6,8)	234
Nerveus	48	(23,8 ± 5,9)	50	(26,2 ± 6,2)	98
Fel	22	(10,9 ± 4,3)	27	(14,1 ± 4,9)	49
Grommerig	9	(4,5 ± 2,8)	4	(2,1 ± 2,0)	13
Bijtneigingen	8	(4,0 ± 2,7)	4	(2,1 ± 2,0)	12
Bang	28	(13,9 ± 4,8)	24	(12,6 ± 4,7)	52
Vrolijk	139	(68,8 ± 6,4)	130	(68,1 ± 6,6)	269
Aanhankelijk	166	(82,2 ± 5,3)	157	(82,2 ± 5,4)	323
Vriendelijk	156	(77,2 ± 5,8)	158	(82,7 ± 5,4)	314
Beweeglijk	90	(44,6 ± 6,9)	90	(47,1 ± 7,1)	180
Totaal aantal honden	202		191		393

Uit deze vergelijking komen geen grote verschillen naar voren. Reuen gedragen zich niet anders dan de teven.

Probleemgedrag

Om een meer gestandaardiseerd beeld te krijgen van hoe de hond zich gedraagt bij benadering door bekende en onbekende volwassenen, kinderen en honden werd gevraagd, opnieuw aan de hand van een aantal vooraf gegeven typering, een karakteristiek te geven van de hond. De zes onderdelen werden telkens afgesloten met de vraag of de eigenaar het aangeduide gedrag 'wel eens als een probleem ervaart'. De aantallen en percentages honden met 'probleemgedrag' (naar het oordeel van de eigenaar) zijn in **tabel 17** weergegeven.

Tabel 17. Overzicht van probleemgedrag t.a.v. volwassenen, kinderen en honden

Tegenover volwassenen						
Jaar	bekende		Totaal	onbekende		Totaal
	aantal	(%)		aantal	aantal	
2013	13	(6,8 ± 3,6)	191	23	(12,0 ± 4,5)	191
2014	24	(11,8 ± 4,4)	204	48	(23,5 ± 5,8)	204
Totaal	37	(9,4 ± 2,9)	395	71	(18,0 ± 3,8)	395

Tegenover kinderen						
Jaar	bekende		Totaal	onbekende		Totaal
	aantal	(%)		aantal	aantal	
2013	13	(6,8 ± 3,6)	190	29	(15,3 ± 5,1)	190
2014	16	(7,9 ± 3,7)	202	31	(15,3 ± 5,0)	202
Totaal	29	(7,4 ± 2,6)	392	60	(15,3 ± 3,6)	392

Tegenover honden						
Jaar	bekende		Totaal	onbekende		Totaal
	aantal	(%)		aantal	aantal	
2013	23	(12,1 ± 4,6)	190	64	(33,7 ± 6,7)	190
2014	33	(16,2 ± 5,1)	204	98	(48,0 ± 6,9)	204
Totaal	56	(14,2 ± 3,4)	394	162	(41,1 ± 4,9)	394

Het percentage honden met 'probleemgedrag' naar bekende mensen, zowel volwassenen als kinderen en naar bekende honden is vergelijkbaar met de percentages die we bij eerder onderzochte rassen zagen. Maximaal één op de zeven eigenaren ervaart wel eens een probleem bij contact van zijn/haar Zwitserse Witte Herder met bekende mensen of bekende honden.

Bij onbekende mensen en honden ligt dit anders, deze percentages zijn hoger dan bij andere rassen. Dit geldt met name bij vreemde honden. Van maar liefst vier op de tien honden wordt het gedrag naar onbekende honden door de eigenaar wel eens als probleem ervaren.

Kijken we naar welke gedragsuiting nu als probleem wordt ervaren, dan blijkt bij de contacten naar volwassen mensen vooral minder vriendelijk, minder aanhankelijk, luidruchtiger en minder rustig gedrag als probleem te worden gezien. De 'probleemhonden' zijn ook banger en afstandelijker en hebben vaker bijtneigingen en grommen ook meer naar onbekende volwassenen.

Naar kinderen (bekende en onbekende) zijn de honden met 'probleemgedrag' minder rustig, minder vriendelijk en minder aanhankelijk maar ook uitbundiger en luidruchtiger. Bovendien is deze groep honden banger en grommen en bijten vaker naar onbekende kinderen dan de groep zonder 'probleemgedrag'.

Dezelfde gedragsuitingen worden ook als probleem ervaren bij bekende en onbekende honden. Ook hier zijn de honden met probleemgedrag minder rustig, minder vriendelijk, uitbundiger en luidruchtiger. Ook zijn ze banger en grommen en bijten vaker naar andere honden.

We zien geen verschil is in het voorkomen van 'probleemgedrag' bij de verschillende geslachten. Probleemgedrag wordt bij reuen even vaak gemeld als bij teven.

De vraag dient zich aan, in hoeverre bepaalde gedragsuitingen van de Zwitserse Witte Herder, zoals die in dit onderzoek naar voren komen, tot de eigenheid van het ras behoren. Voor zover dat het geval is, hebben we te maken met eigenaren, die met een verkeerd verwachtingspatroon aan een hond van dit ras begonnen. Waar we tot de conclusie komen, dat bepaalde uitingen niet tot het rasbeeld horen, is er alle reden daar bij de selectie van fokhonden aandacht aan te besteden.

Gehoorzaamheid en gehoorzaamheids cursussen

Op de vraag hoe zij de gehoorzaamheid van hun hond beoordeelden, gaven 392 eigenaren antwoord. Vrijwel alle eigenaren van Zwitserse Witte Herders (94,2 %) ervaren hun hond als goed tot zeer goed gehoorzaam. Dit is, vergeleken met andere rassen, een hoog percentage.

Acht van de tien eigenaren van Zwitserse Witte Herders (79,6%) ziet het belang van deelname aan gehoorzaamheidscursussen. Dit is vergeleken met wat we bij andere rassen hebben gezien een hoog percentage (**tabel 18**).

Tabel 18. Honden met cursusdeelname en zonder cursusdeelname

Jaar	Cursus		Geen cursus		Totaal aantal	Geen antwoord
	aantal	(%)	aantal	(%)		
2013	141	(75,0 ± 6,2)	47	(25,0 ± 6,2)	188	6
2014	171	(83,8 ± 5,1)	33	(16,2 ± 5,1)	204	2
Totaal	312	(79,6 ± 4,0)	80	(20,4 ± 4,0)	392	8

Om na te gaan of er sprake was van enig waarneembaar (meetbaar) effect van gedragsopleidingen op het gedrag van de hond, werden de groepen met en zonder cursussen vergeleken op basis van hun gedragskarakteristieken (**tabel 19**). Er werden geen noemenswaardige verschillen in gedrag tussen de cursisten en de niet-cursisten waargenomen.

Tabel 19. Gedragskarakteristieken van honden met cursusdeelname en zonder cursusdeelname

Kenmerk	Wel cursus		Geen cursus		Totaal aantal
	aantal	(%)	aantal	(%)	
Rustig	201	(64,4 ± 5,3)	48	(60,0 ± 10,7)	249
Actief	184	(59,0 ± 5,5)	48	(60,0 ± 10,7)	232
Nerveus	76	(24,4 ± 4,8)	21	(26,3 ± 9,6)	97
Fel	43	(13,8 ± 3,8)	6	(7,5 ± 5,8)	49
Grommerig	11	(3,5 ± 2,0)	2	(2,5 ± 3,4)	13
Bijtneigingen	10	(3,2 ± 2,0)	2	(2,5 ± 3,4)	12
Bang	39	(12,5,± 3,7)	13	(16,3 ± 8,1)	52
Vrolijk	209	(67,0 ± 5,2)	58	(72,5 ± 9,8)	267
Aanhankelijk	247	(79,2 ± 4,5)	67	(83,8 ± 8,1)	314
Vriendelijk	245	(78,5 ± 4,5)	66	(82,5 ± 8,3)	311
Beweeglijk	138	(44,2 ± 5,5)	41	(51,3 ± 11,0)	179
Totaal aantal honden	312		80		392

6. FOKKERIJ

In de voorgaande hoofdstukken waren we vooral bezig met het beschrijven van de huidige situatie van de Zwitserse Witte Herder, gebaseerd op een steekproef van honden van vier en vijf jaar oud. In dit hoofdstuk proberen we na te gaan wat de verwachtingen voor de toekomst zijn, op basis van de fok-inzet van de onderzochte groep. Daarbij nemen we aan dat de mate waarin de onderzochte groep ingezet is in de fokkerij representatief is voor de huidige Zwitserse Witte Herder-fokkerij.

Aantallen fokdieren en hun bijdrage

Om een eerste oordeel te kunnen vormen over de mate waarin het behoud van de erfelijke variatie in komende generaties is veiliggesteld, kijken we naar de aantallen dieren die deelnamen aan de fokkerij (tabel 20).

Tabel 20. Aantallen reuen en teven met en zonder nakomelingen

Jaar	Reuen			Teven		
	met aantal (%)	zonder aantal (%)	Totaal aantal	met aantal (%)	zonder aantal (%)	Totaal aantal
2013	7 8,3%	77 91,7%	84	14 13,7%	88 86,3%	102
2014	8 6,8%	109 93,2%	117	12 14,0%	74 86,0%	86
Totaal	15 7,5%	186 92,5%	201	26 13,8%	162 86,2%	188

Uit deze cijfers blijkt dat het percentage van de dieren dat nakomelingen kreeg, zowel bij de reuen als bij de teven laag is. Dezelfde percentages zien we ook bij de meeste van eerder onderzochte andere rassen.

Belangrijker echter dan de percentages zijn de aantallen fokdieren. Het is wenselijk de inteelttoename per generatie zo laag mogelijk te houden waardoor zoveel mogelijk erfelijke variatie behouden blijft.

Op grond van de puntschattingen mogen we (na correctie voor het responspercentage) aannemen dat van de vier en vijfjarige honden om en nabij 44 reuen en 77 teven deelnamen aan de fokkerij. We zouden, om beneden de (arbitraire) bovengrens voor de toename van de inteeltcoëfficiënt van één procent per generatie te blijven, per generatie over tenminste over 25 reuen en 25 teven willen beschikken. Die zouden dan onderling 'onverwant' moeten zijn.

Bij een generatieduur van twee à drie jaar komen we hier op vijftig á zestig reuen en negentig à honderd teven. Hiermee wordt, wat ingezette aantallen betreft, de (arbitraire) bovengrens van 1 procent voor de inteelttoename per generatie niet overschreden.

Wat niet uit de cijfers blijkt is de mate van onderlinge verwantschap tussen de gebruikte fokdieren. Indien de fokdieren onderling verwant zijn moeten de werkelijke aantallen worden gecorrigeerd voor die verwantschap, daarmee wordt het 'effectieve aantal' fokdieren (aanzienlijk) kleiner.

De verdeling van de geboren nesten over de reuen geeft enig zicht op de mate waarin de fokkers tot inteelt neigen (tabel 21).

Tabel 21. Verdeling van nesten over vaderdieren

aantal nesten	aantal dekreuen	% van de dekreuen	gezamenlijk aantal nesten	% van de nesten
1	7	46,7%	7	15,2%
2	2	13,3%	4	8,7%
3	3	20,0%	9	19,6%
4	1	6,7%	4	8,7%
9	1	6,7%	9	19,6%
13	1	6,7%	13	28,3%
Totaal	15		46	

Uit **tabel 21** blijkt dat 2 reuen (13,4% van de reuen) samen bijna de helft (22 nesten, 47,9%) van de nesten gaven. Van 'evenredig gebruik van fokdieren' is op deze manier geen sprake. Eigenaren van fokteven hebben een grote neiging om voor de benodigde dekkingen naar een beperkt aantal populaire reuen te gaan.

De populariteit van die veelgebruikte dekreuen houdt vaak niet op bij de dekking. Het is binnen de kynologie niet ongebruikelijk om ook de nakomelingen van die populaire reuen vaker bij de fokkerij in te zetten, vaker dan de nakomelingen van de overige (minder populaire) reuen. Daarmee wordt het effect van overmatig gebruik in opeenvolgende generaties versterkt. Een beperkt aantal fokreuen levert dan eerst rechtstreeks, en vervolgens middels hun nakomelingen, een onevenredig grote bijdrage aan het erfelijk materiaal van toekomstige generaties. De vraag in hoeverre dit bij de fokkerij van de Zwitserse Witte Herder ook het geval is valt buiten het kader van dit onderzoek.

Vanwege hun biologische begrenzings is de directe bijdrage van teven aan het verlies van erfelijke variatie beperkter dan die van reuen. Het minimale aantal teven dat nodig is om het ras op aantalsterkte te houden, ligt ruim boven de kritische aantallen met betrekking tot inteelt. Teven leveren vooral hun bijdrage aan het verlies van erfelijke variatie door het overmatig gebruik van hun al te populair geworden zonen.

Op grond van de bovenstaande gegevens en overwegingen moeten we concluderen dat de fokkers aandacht moeten geven aan het behoud van de erfelijke variatie binnen de Zwitserse Witte Herder populatie. Het overmatig gebruik van een te beperkt aantal fokreuen is daarbij het belangrijkste.

Fertiliteit

In het voorgaande hebben we gekeken naar de inzet van fokdieren. We hebben getracht een indruk te krijgen van de mate waarin het erfelijk potentieel van de Zwitserse Witte Herder populatie wordt meegenomen naar volgende generaties. We willen nu, aan de hand van met de enquête verkregen resultaten van de gepleegde fokkerij-inspanningen, enig zicht krijgen op de fertiliteit van het ras.

In de groep van kenmerken die samen het beeld geven van de 'fertiliteit' (de vruchtbaarheid, het voortplantingsvermogen) vinden we de resultante van een groot aantal fysiologische en ethologische processen van het dier. Ontwikkelingen in de fertiliteitskenmerken van een populatie geven belangrijke aanwijzingen over toe- of afname van de vitaliteit van die populatie.

Over de dekking, de dracht en het geboorteprocess gaven de fokkers (teef-eigenaren) de meest betrouwbare informatie:

- voor 26 teven werd aangegeven dat zij nageslacht gaven, dit is 13,8% van de teven in dit onderzoek;
- Van 26 teven weten we het aantal nesten: zij gaven samen 46 nesten: 10 teven met 1 nest, 12 teven met 2 nesten en 4 teven met 3 nesten;
- er werden 49 natuurlijke dekkingen en 3 maal kunstmatige inseminatie gemeld. Deze 52 dekkingen resulteerden in 46 nesten waarmee de score 'niet drachtig' op 11,5% komt;
- bij 46 geboren nesten was in 6 gevallen een keizersnede nodig, dat is bij 13,0% van de geboorten;
- voor 46 nesten werd de aantals-ontwikkeling van het nest vermeld, in deze nesten werden 314 pups levend en 16 pups (4,8%) dood geboren, overleden 29 pups (8,8%) voor het spenen en werden er 285 gespeend (86,4%) (**tabel 22**).

Tabel 22. Geboorteresultaten volgens teefeigenaren

Jaargang	Geboren aantal	Dood geboren		In nest gestorven		Gespeend		Aantal nesten aantal
		aantal	(%)	aantal	(%)	aantal	(%)	
2013	205	12	(5,9)	22	(10,7)	171	(83,4)	29
2014	125	4	(3,2)	7	(5,6)	114	(91,2)	17
Totaal	330	16	(4,8)	29	(8,8)	285	(86,4)	46

Op basis van deze laatste gegevens kunnen we een aantal kengetallen berekenen die aansluiten bij de belevingswereld van de fokkers: voor de Zwitserse Witte Herders in de onderzoeksgroep bedraagt de gemiddelde worpgrootte bij de geboorte 7,17 pups. Daarvan wordt 0,35 pup dood geboren en gaat vervolgens nog eens 0,63 pup dood gedurende de nestperiode, waarmee het totale verlies op 0,98 pup komt. De gemiddelde nestgrootte bij het spenen wordt daarmee 6,19 pups (**tabel 23**)

Tabel 23. Gemiddelde nestgegevens volgens teefeigenaren

Jaargang	Geboren aantal	Dood geboren	In nest gestorven	Gespeend	Aantal nesten
		aantal	aantal	aantal	aantal
2013	7,07	0,41	0,76	5,90	29
2014	7,35	0,24	0,41	6,71	17
Totaal	7,17	0,35	0,63	6,19	46

Het sterftepercentage vóór het spenen volgens de verstrekte informatie van 13,6% (45 van de 330 geboren pups) is vergelijkbaar met de percentages die we bij andere eerder onderzochte rassen zagen.

Het is niet mogelijk om in het kader van het huidige onderzoek conclusies te verbinden aan de hier gepresenteerde gegevens. Bij eventuele vervolgonderzoeken kan uit vergelijking van deze kentallen een indruk worden verkregen over de ontwikkeling in de tijd van het reproductievermogen van de Witte Herder.

De kwaliteit van fokdieren

Een derde aspect waarover dit onderzoek ons informatie zou kunnen verschaffen is de kwaliteit van de gebruikte fokdieren. Als we over de kwaliteit van de gebruikte fokdieren spreken bedoelen we hier, in het kader van dit onderzoek, op de eerste plaats de kwaliteit in termen van gezondheid.

Bij fokdieren, hoe zorgvuldig we ook bij hun selectie te werk gaan, kunnen we nooit helemaal vermijden dat een deel daarvan lijder is aan in het ras voorkomende gezondheidsstoornissen. Bij een aantal afwijkingen zal een zeker percentage pas manifest worden nadat de dieren al nakomelingen hebben gehad. Bovendien zullen, voor vrijwel elke stoornis, altijd dragers worden ingezet. Daar waar we de ambitie hebben de gezondheidskwaliteit van een ras te verbeteren, kunnen we slechts gebruik maken van de informatie die op het moment van fokken voorhanden is.

Gezondheid (of het gebrek daaraan) wordt in belangrijke mate erfelijk bepaald. Tekortkomingen daarin bij de fokdieren zullen in veel gevallen terug worden gevonden in de nakomelingen in de volgende of in latere generaties. Vandaar dat als eerste werd getracht een overzicht te krijgen van de verdeling van de gezondheidsproblemen over de honden met en de honden zonder nakomelingen. Deze vergelijking leverde, voornamelijk vanwege de lage aantallen, geen zinnig interpreteerbare resultaten op.

Evenals 'gezondheid' is ook 'gedrag' in belangrijke mate erfelijk. Fokdieren zullen hun gedragskenmerken, tenminste voor een deel, verankeren in volgende generaties. Vandaar dat op dezelfde wijze de gedragskarakteristieken van reuen en teven met en zonder nageslacht vergeleken werden.

Vanwege de kleine aantallen is een vergelijking bij de reuen niet zinvol, voor de teven geeft **tabel 24** de cijfers.

Tabel 24. Gedragsskarakteristiek van teven met nakomelingen, vergeleken met die van de groep teven zonder nakomelingen.

Kenmerk	Fokteven		Overige teven		Totaal
	aantal	(%)	aantal	(%)	
1. Rustig	15	(57,7 ± 19,0)	100	(61,7 ± 7,5)	115
2. Actief	17	(65,4 ± 18,3)	102	(63,0 ± 7,4)	119
3. Nerveus	0	(0,0 ± 7,4)	48	(29,5 ± 7,0)	48
4. Fel	2	(7,7 ± 10,2)	23	(14,2 ± 5,4)	25
5. Grommerig	0	(0,0 ± 7,4)	4	(2,5 ± 2,4)	4
6. Bijtneigingen	0	(0,0 ± 7,4)	3	(1,9 ± 2,1)	3
7. Bang	0	(0,0 ± 7,4)	23	(14,2 ± 5,4)	23
8. Vrolijk	19	(73,1 ± 17,0)	108	(66,7 ± 7,3)	127
9. Aanhankelijk	22	(84,6 ± 13,9)	125	(77,2 ± 6,5)	147
10. Vriendelijk	23	(88,5 ± 12,3)	131	(80,9 ± 6,1)	154
11. Beweeglijk	14	(53,8 ± 19,2)	74	(45,7 ± 7,7)	88
Totaal aantal teven	26		162		188

We zien dat de fokteven minder nerveus en minder bang zijn dan de teven waar niet mee gefokt is. Voor het overige zijn er geen aantoonbare verschillen.

Sterilisatie

Een deel van de honden in de onderzoeksgroep werd in de periode vóór de enquêtering gesteriliseerd. Waar in de kynologie de term 'sterilisatie' wordt gebruikt, bedoelt men vrijwel altijd 'castratie', het wegnemen van de geslachtsklieren (testikels of ovaria).

Sterilisaties kunnen in het kader van de fokkerij van belang zijn, omdat daarmee een deel van het potentiële fokmateriaal definitief wordt uitgesloten. Daarbij kunnen enkele vragen worden gesteld.

Zodra er sprake is van sterilisatie vanwege 'in het dier gelegen negatieve redenen', hebben we te maken met een deel van het selectiebeleid. Mogelijk zelfs om selectiebeleid dat ons wordt opgedrongen vanuit de onhoudbaarheid of onaanvaardbaarheid van de situatie vóór de ingreep. Daar waar sterilisatie het gevolg is van het streven naar een zeker 'gebruikersgemak', verliezen we mogelijk potentieel waardevolle fokdieren, die we in het kader van het behoud van de genetische variatie van de populatie wellicht nodig zouden kunnen hebben.

Uit de resultaten van dit onderzoek blijkt dat 97 reuen en 122 teven werden gesteriliseerd, respectievelijk 47,8 en 64,2 procent van de reuen en teven waarvoor deze vraag beantwoord is (**tabel 25**).

Tabel 25. Sterilisatie/castratie

Jaar	Gecastreerd		Niet gecastreerd		Totaal	Geen antwoord
	aantal	(%)	aantal	(%)		
Reuen	97	(47,8)	106	(52,2)	203	2
Teven.	122	(64,2)	68	(35,8)	190	5

Als reden voor de ingreep wordt bij reuen voor bijna de helft van de gevallen (42%) een gedragsprobleem opgegeven, getracht wordt door middel van de castratie een gedragsverandering te bewerkstelligen. Gezondheidsproblemen (voornamelijk Cryptorchidie en voorhuidontstekingen) spelen bij één kwart van de honden een rol. De overige redenen om tot castratie over te gaan liggen in de preventieve sfeer of uit 'gemak'.

Driekwart van de teven (72%) wordt gesteriliseerd vanwege het 'gemak' of vanuit preventief oogpunt. In slechts elf procent van de gevallen is de reden voor de ingreep een gezondheidsprobleem (voornamelijk baarmoederontsteking en/of schijnzwangerschap).

In **tabel 26** wordt een overzicht gegeven van de leeftijden waarop de sterilisatie plaats vond.

Tabel 26. Verdeling van de leeftijden bij sterilisatie (percentages gebaseerd op het totaal aantal reuen en teven die de vraag betreffende sterilisatie hebben beantwoord, respectievelijk 203 en 190).

	< 1 jr	1-2 jr	2-3 jr	3-4 jr	4-5 jr	> 5 jr	Totaal
	aantal (%)	aantal (%)	aantal (%)	aantal (%)	aantal (%)	aantal (%)	
Reuen	13 (6,4)	30 (14,8)	27 (13,3)	10 (4,9)	6 (3,0)	3 (1,5)	203
Teven.	30 (15,8)	66 (34,7)	12 (6,3)	5 (2,6)	5 (2,6)	0 (0,0)	190

Gedurende de eerste twee levensjaren wordt 21,2 procent van de reuen gecastreerd, in het derde levensjaar komt daar nog eens 13,3 procent bij, zodat op de leeftijd van 3 jaar ruim een derde (34,5%) van alle reuen gecastreerd is.

Bij de teven blijkt dat het overgrote deel van de sterilisaties in de eerste drie levensjaren wordt uitgevoerd, na twee jaar is al de helft van de teven (50,5%) gesteriliseerd. In het derde levensjaar komt daar nog eens 6,3 procent bij.

Zowel bij de reuen als bij de teven werden bij de gecastreerde groep vaker gezondheidsproblemen werden gemeld dan bij de niet-gecastreerde honden. Bij een vergelijking van de gezondheidskwaliteit van wèl en niet gecastreerde reuen zien we dat onder gecastreerde reuen meer problemen worden gemeld in de categorie 'Geslachtsorganen', maar dit verschil was niet significant. Dit geldt ook als we kijken naar de rasspecifieke ziekten, hier zien we bij de gecastreerde groep meer meldingen van Cryptorchidie, maar ook dit verschil bleek niet significant.

Bij de teven bleek met name problemen met 'Huid en Haar' verantwoordelijk voor het grotere aantal meldingen in de gecastreerde groep. Ook hier was het verschil niet significant. Wel zien we aantoonbaar meer meldingen van 'Atopie' bij de gesteriliseerde teven als we kijken naar de rasspecifieke afwijkingen.

Voor de gedragskarakteristieken werd eenzelfde vergelijking gemaakt. Uit de vergelijking van de gedragskwaliteit van de wèl en niet gecastreerde reuen kwamen geen verschillen naar voren. In de groep gesteriliseerde teven kwamen meer nerveuze honden voor dan in de groep niet-gesteriliseerde teven. Voor het overige waren er geen aantoonbare verschillen.

Draagvlak voor verenigingsbeleid

Een rasvereniging die de ambitie heeft invloed uit te oefenen op het fokbeleid dat door haar leden wordt gevoerd, zal effectiever voor de belangen van het ras kunnen opkomen naarmate er meer fokkers bij de vereniging zijn aangesloten. Vandaar dat werd nagegaan in hoeverre de eigenaren van de honden die nageslacht gaven, lid zijn van de rasvereniging.

Van de 15 reuen en 26 teven in deze steekproef die nageslacht gaven en deze vraag beantwoordden, bleken er 13 respectievelijk 24 (86,7% van de reuen en 92,3% van de teven) in bezit te zijn van eigenaren die lid zijn van de rasvereniging.

Met dit hoge percentage teef-eigenaren dat lid is van de rasvereniging, moet een redelijk effectieve sturing van de fokkerij door de rasvereniging mogelijk zijn. Het zijn de teef-eigenaren die in belangrijke mate de besluiten nemen over het fokbeleid. Zij besluiten in laatste instantie over wél of niet fokken en bepalen de keuze van de reu. Het is aan de rasvereniging om na te gaan, in hoeverre ze de resterende groep aan zich kan binden.

7. CONCLUSIES EN AANBEVELINGEN

Voordat we ons wijden aan de belangrijkste conclusies en aanbevelingen uit dit onderzoek willen we nogmaals de overwegingen ten aanzien van mogelijke beperkingen van de gevolgde methodiek aan de orde stellen:

- We zijn in dit onderzoek uitgegaan van de Zwitserse Witte Herders die werden ingeschreven in het NHSB. Dit betekent dat de informatie ontbreekt over de honden waarvoor geen stamboom werd aangevraagd. Het is zeer wel denkbaar dat een deel van die honden afwijkingen of stoornissen had die daarmee aan het oog werden onttrokken. Er is op geen enkele wijze een inschatting te geven of dit de onderzoeksresultaten heeft beïnvloed en in hoeverre hierdoor belangrijke informatie buiten dit onderzoek is gebleven.
- We hebben willens en wetens gekozen voor ‘het enquêteren van eigenaren’ als onderzoeksmethode. We hebben daarbij voor lief genomen dat de beantwoording van de vragen onderhevig kan zijn aan beperkingen vanuit de kennis en ervaring van die eigenaren. Bij de analyses is niet de indruk ontstaan dat dit, met de doelstellingen van het onderzoek in gedachten, tot grote hiaten in de verkregen informatie heeft geleid.
- Bij het analyseren van enquêteresultaten wordt de ruimte voor het trekken van conclusies bepaald door de mate waarin de respons ‘aselect’ mag worden geacht. In de voorgaande verslaggeving hebben we aangenomen dat er geen verband bestond tussen de onderwerpen waarnaar werd gevraagd en het al dan niet deelnemen aan de enquête. Slechts op een enkel punt hebben we verwezen naar de mogelijkheid van beïnvloeding van de respons vanuit het gevraagde onderwerp. Desondanks moeten we bedacht blijven op de mogelijkheid dat eigenaren juist wél of juist niet deelnamen aan de enquête om redenen die verband houden met het gevraagde.

Nadat we dit hebben vastgesteld komen we toe aan een aantal conclusies, aanbevelingen en opmerkingen. Uitdrukkelijk zij gesteld dat het om zaken gaat die in ieder geval aandacht verdienen in de afwegingen betreffende het te voeren fokbeleid. Het is aan de rasvereniging om mede op basis van de hier aangestipte punten, en wellicht ook nog andere in het rapport genoemde zaken, het fokbeleid vast te stellen.

1. Ten aanzien van de **Algemene gegevens**:

- De Zwitserse Witte Herder is in kynologische zin een betrekkelijk jong ras. In 1993 worden de eerste witte herders in het Voorlopig Register (VR) van het Nederlandse Hondenstamboek opgenomen, vanaf 2003 in het hoofdstamboek (NHSBS). De laatste tien jaar schommelt het aantal inschrijvingen rond de 600-650 honden per jaar. De omvang van de huidige geregistreerde totale populatie in ons land moet rond de 7000 dieren worden geschat.
- In de onderzochte groep werd een lidmaatschapspercentage van 20,3% vastgesteld, wat laag is in vergelijking met wat er in eerdere studies bij andere rassen is gevonden.
- Ten tijde van de enquêtering bleken slechts 3 (0,8 procent) van de 399 honden waarvoor deze vraag was beantwoord te zijn overleden. Dat is een uitzonderlijk laag percentage.

2. Ten aanzien van **Gezondheid**:

- Wat gezondheid in het algemeen betreft scoort de Zwitserse Witte Herder heel gemiddeld in vergelijking met andere rassen. Van 44,6 procent van de honden in de onderzochte leeftijdsgebieden worden gezondheidsproblemen gemeld. Wat gezondheid betreft scoort de Witte Herder niet hoger of lager dan veel andere rassen.

- De meeste gezondheidsproblemen vinden we in de categorie 'Spijsverteringsstelsel'. Eén op zeven á acht dieren (13,6%) heeft daar problemen mee. Dit is een hoog percentage. Bij de meeste eerder onderzochte rassen ligt dit percentage ergens tussen de 3 en 10 procent. Het gaat om stoornissen in de verwerking van voedsel waarbij slechts in een beperkt aantal gevallen een specifieke diagnose wordt gemeld.
- Net als bij veel eerder onderzochte rassen vinden we ook veel gezondheidsproblemen in de categorie 'Huid & Haar'. Het gaat om 13,4% van de honden in de onderzoeksgroep.
- Ook de problemen in de categorie 'Geslachtsorganen' scoren hoog. Het gaat om één op de twaalf honden (8,1%) uit de steekproef. Het zijn vooral de reuen die verantwoordelijk zijn voor de problemen in deze categorie. Van de 32 honden zijn er 28 van het mannelijk geslacht. Het meest gemelde probleem is hierbij Cryptorchidie.
- De meeste van de op voorhand veronderstelde specifieke problemen voor het ras vinden we in dit onderzoek niet in relevante aantallen terug.
- Opvallend is de hoge score van Cryptorchidie. Het percentage hiervan op de totale steekproef is 5,8%. Hoger dan we bij de meeste andere rassen hebben gezien. De aandoening komt alleen bij reuen voor, het is niet onredelijk om dit percentage te corrigeren naar het aantal reuen in de onderzoeksgroep. We komen dan op een percentage van 11,2%. Dat is één op de negen reuen.
- We zien dat reuen en teven even vaak last hebben van gezondheidsproblemen.

3. Ten aanzien van **Gedrag**:

- De doorsnee Zwitserse Witte Herder komt in beeld als een 'aanhankelijke, vriendelijke en vrolijke' hond. Dit zijn de typeringen die door een grote meerderheid van de eigenaren (70 tot 80%) werd gegeven. Dat zijn overtuigende cijfers die de Zwitserse Witte Herder als een aangename hond kenschetsen.
- Het percentage 'nerveuze' honden is aanzienlijk hoger dan bij de meeste andere rassen. Bijna één op de vier honden(!) wordt door de eigenaar als zodanig gekenmerkt. Dit is zeer verontrustend.
- Het percentage honden met 'probleemgedrag' naar onbekende mensen en honden is hoger dan bij andere rassen. Dit geldt met name bij vreemde honden. Van maar liefst vier op de tien honden wordt het gedrag naar onbekende honden door de eigenaar wel eens als probleem ervaren.

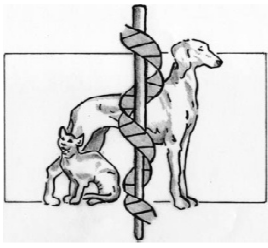
4. Ten aanzien van **Fokkerij**:

- Hoewel wat ingezette aantallen fokdieren in de onderzoeksgroep betreft de (arbitraire) bovengrens van 1 procent voor de inteelttoename per generatie niet wordt overschreden, zien we ook bij de Witte Herder de neiging tot het overmatige gebruik van een beperkt aantal dekreuen. De rasverenigingen dienen hier, met name bij de keuze van de in te zetten fokreuen, de vinger aan de pols te houden.
- De gemiddelde nestgrootte bij het spenen bedraagt 6,19 pups.
- Castraties vormen een wezenlijke bedreiging voor het fokbeleid, met name waar het de teven betreft, waarvan op de leeftijd van 2 jaar de helft gesteriliseerd is. Uit het onderzoek blijkt dat slechts bij één kwart van deze honden de aanleiding voor sterilisatie te maken heeft met in de honden gelegen oorzaken.

Het is aan de rasvereniging de consequenties te verbinden aan de bevindingen uit dit onderzoek. Behalve de hierboven genoemde aspecten zullen er zeker nog zaken zijn die, door de wijze waarop dit onderzoek werd opgezet en uitgevoerd, buiten de aandacht bleven.

Het verdient aanbeveling om de hier gepresenteerde gezondheidsinventarisatie op termijn van enkele jaren te herhalen, om meer zekerheid te krijgen omtrent de gesignaleerde verschijnselen en hun effect in de tijd.

Bijlage : Enquêteformulier Gezondheidsinventarisatie
versie : Zwitserse Witte Herder .

GENETIC COUNSELLING SERVICES

GEZONDHEIDSINVENTARISATIE ZWITSERSE WITTE HERDER

Naam van de hond:

NHSB-nummer:

Geslacht:

Geboortedatum:

---

1. Is de bovengenoemde hond nog in uw bezit?
 JA   ⇒ *naar vraag 2*
 NEE   Is de hond overleden?
 NEE
 JA   ⇒   Wat was de leeftijd bij overlijden? ... jaar en ... maanden
 Waaraan is de hond overleden? .....
- Wij verzoeken u de overige vragen van deze enquête in te vullen en door te gaan met vraag 2.*
-
2. Bent u lid van de rasvereniging?   JA   NEE   ⇒ *naar vraag 3*
-
3. Hoe bent u in het bezit van deze hond gekomen?
 zelf gefokt   ⇒ *naar vraag 5*   hond is als pup gekocht bij fokker
 hond is overgenomen van eerdere eigenaar   ⇒ *naar vraag 4*
-
4. Is de hond aangeschaft via de pupinfo van de rasvereniging?   JA   NEE   ⇒ *naar vraag 5*
-
5. Met welk doel hebt u de hond aangeschaft? *Meerdere hokjes aankruisen mogelijk!*
 huishond   showhond   fokhond   sporthond
 waakhond   therapie/hulphond   anders, nl. ....   ⇒ *naar vraag 6*
-
6. Voldoet de hond aan de verwachtingen die u bij aanschaf had?
 JA   ⇒ *naar vraag 7*
 NEE   ⇒ Wat is hiervan de reden?
 .....
- ⇒ *naar vraag 7*
-
7. Bent u door de verkoper voldoende voorgelicht over de rastypische eigenschappen, de opvoeding en de noodzakelijke verzorging van de hond?
 JA   ⇒ *naar vraag 8*
 NEE   ⇒ Waarin schoot de voorlichting te kort?
 .....
- ⇒ *naar vraag 8*
-
8. Hebt u eerder een hond van dit ras gehad?
 JA   ⇒ Hoe oud is/zijn die hond(en) (geworden)?
       ..... jaar   wel/niet nog in leven
       ..... jaar   wel/niet nog in leven
       ..... jaar   wel/niet nog in leven
 NEE   ⇒ *naar vraag 9*
-
9. Bent u tevreden over het uiterlijk van de hond?
 JA   ⇒ *naar vraag 10*
 NEE   ⇒ Wat is hiervan de reden?
 .....
- ⇒ *naar vraag 10*
-
10. Bent u met deze hond wel eens naar een tentoonstelling geweest?
 JA   ⇒ Hoe vaak kreeg deze hond de volgende kwalificaties?
       ..... x uitmuntend   ..... x zeer goed   ..... x goed   ..... x matig
 NEE   ⇒ *naar vraag 11*
-

Gezondheid

11. Waren of zijn er problemen met de gezondheid van deze hond?

NEE ⇒ naar vraag 12

JA ⇒ Hebt u in verband met deze problemen een dierenarts geraadpleegd?

NEE ⇒ Kunt u de problemen hieronder beschrijven?

JA ⇒ Kunt u hieronder aangeven waar uw dierenarts deze problemen aan toeschreef?

☐ HUID EN HAAR	☐ LONGEN EN LUCHTWEGEN
☐ WERVELKOLOM	☐ SPIJSVERTERINGSSTELSEL
☐ LEDEMATEN	☐ NIEREN EN URINEWEGEN
☐ GEBIT	☐ MELKKLIEREN
☐ ZENUWSTELSEL	☐ GESLACHTSORGANEN
☐ OGEN EN GEZICHTSVERMOGEN	☐ VOORTPLANTING
☐ OREN EN GEHOOR	☐ HORMONEN
☐ BLOED EN AFWEERSYSTEEM	☐ LEVER
☐ HART EN VAATSTELSEL	☐ GEDRAG

Welke ziekte(n) heeft uw dierenarts genoemd?

Kunt u de problemen beschrijven?

⇒ naar vraag 12

12. Is door u of een dierenarts ooit één van de onderstaande ziekten of aandoeningen vastgesteld?

NEE ⇒ naar vraag 13

JA ⇒ door uzelf door een dierenarts

Wilt u hieronder de betreffende ziekte(n) aankruisen?

- HEUPDYSPLASIE (HD) *(slecht gevormde heupgewrichten, mogelijk resulterend in kreupelheid)*
- ELLEBOOGDYSPLASIE (ED) *(algemene benaming voor een aantal botstofwisselingsstoornissen, bekend als LPC, LPA, OCD, in het ellebooggewricht, resulterend in kreupelheid)*
- TOEVALLLEN / EPILEPSIE *(periodieke aanvallen met evenwichtsstoornissen verkrampingen en eventueel bewustzijnsverlies)*
- ATOPIE/ALLERGIE *(allergisch huidprobleem met verschijnselen van jeuk)*
- CRYPTORCHIDIE/MONORCHIDIE *(niet of onvoldoende indalen van één of beide zaadballen in de balzak)*
- PANNUS *(chronische oppervlakkige ontsteking van het hoornvlies van het oog, met verkleuring en pigmentvorming)*
- ENTROPION *(naar binnen krullen van het ooglid)*
- SPONDYLOSE *(stijfheid en stramheid van rug en/of nek door vergroeiingen in de wervelkolom, moeilijk opstaan/springen, soms pijn en zenuwuitval)*
- CAUDA EQUINA SYNDROOM *(onderrugprobleem door vernauwing van het ruggenmergkanaal, uitvalsverschijnselen van de achterhand, pijn en ev. incontinentie)*
- KNIETROUBLEMEN *(zoals bijvoorbeeld kniebandlaesie, meniscus of patella luxatie)*
- INFLAMMATORY BOWEL DISEASE (IBD) *(chronische ontsteking van het maagdarmkanaal met regelmatige diarree en/of braken)*
- PERIANAAL FISTELS *(onderhuidse ontstekingen rond de anus met pijnlijke ontlasting en pus/bloederige uitvloeiing uit (fistel)gaatjes)*
- PANCREAS INSUFFICIENTIE (EPI) *(chronische brijige diarree door verteringsproblemen als gevolg van afwijkingen van de alveesklier (pancreas), gepaard gaande met gewichtsverlies en grote eetlust)*
- MDR1 GENDEFECT *(erfelijke overgevoeligheid voor bepaalde medicijnen, aantoonbaar met behulp van een DNA-test)*
- DOOFHEID EENZIJDIG
- DOOFHEID TWEEZIJDIG
- INCOMPLEET GEBIT *(ontbreken van één of meerdere tanden of kiezen)*

Indien HD is vastgesteld: heeft de hond hier last van? JA NEE

⇒ naar vraag 13

Fokkerij

13. Heeft uw hond raszuivere nakomelingen?

NEE   ⇒ *naar vraag 14*

JA   Hoeveel nesten heeft hij/zij voortgebracht?   *Aantal* .....

Aantal paringscombinaties met natuurlijke dekking   .....

Aantal paringscombinaties met kunstmatige inseminatie   .....

Aantal malen dat de teef na dekking niet drachtig was   .....

Aantal nesten met natuurlijke geboorte   .....

Aantal nesten geboren met de keizersnede   .....

Aantal geboorten waarbij sprake was van weeënzwakte   .....

Voor alle geboren nesten samen   *Totaal*   *reu*   *teef*

Aantal levend geboren pups   ....

Aantal doodgeboren pups   ....

Aantal pups in leven op 8 weken   ....

Zijn deze nakomelingen gefokt volgens de gedragscode van de rasvereniging?   JA   NEE

⇒ *naar vraag 14*

---

14. Is de hond inmiddels gesteriliseerd/gecastreerd?

NEE   ⇒ *naar vraag 15*

JA   Op welke leeftijd heeft de sterilisatie/castratie plaatsgevonden?   ..... jaar en ..... maanden
Wat was de reden van de sterilisatie/castratie?

⇒ *naar vraag 15*

Gedrag

15. Kunt u aangeven hoe uw hond zich in het algemeen gedraagt? (U kunt meerdere hokjes aankruisen)

☐ Rustig	☐ Grommerig	☐ Aanhankelijk
☐ Actief	☐ Geneigd tot bijten	☐ Vriendelijk
☐ Nerveus	☐ Bang	☐ Beweeglijk
☐ Fel	☐ Vrolijk	☐ Anders

⇒ naar vraag 16

16. Hoe gedraagt uw hond zich bij benadering door volwassen personen? (U kunt meerdere hokjes aankruisen)

Bij BEKENDE volwassenen:

☐ Rustig	☐ Afstandelijk
☐ Vriendelijk	☐ Bang
☐ Uitbundig	☐ Grommerig
☐ Aanhankelijk	☐ Geneigd tot bijten
☐ Luidruchtig	☐ Wisselend

Ervaart u dit gedrag wel eens als een probleem? JA NEE

Bij ONBEKENDE volwassenen:

☐ Rustig	☐ Afstandelijk
☐ Vriendelijk	☐ Bang
☐ Uitbundig	☐ Grommerig
☐ Aanhankelijk	☐ Geneigd tot bijten
☐ Luidruchtig	☐ Wisselend

Ervaart u dit gedrag wel eens als een probleem? JA NEE

⇒ naar vraag 17

17. Hoe gedraagt uw hond zich bij benadering door kinderen? (U kunt meerdere hokjes aankruisen)

Bij BEKENDE kinderen:

☐ Rustig	☐ Afstandelijk
☐ Vriendelijk	☐ Bang
☐ Uitbundig	☐ Grommerig
☐ Aanhankelijk	☐ Geneigd tot bijten
☐ Luidruchtig	☐ Wisselend

Ervaart u dit gedrag wel eens als een probleem? JA NEE

Bij ONBEKENDE kinderen:

☐ Rustig	☐ Afstandelijk
☐ Vriendelijk	☐ Bang
☐ Uitbundig	☐ Grommerig
☐ Aanhankelijk	☐ Geneigd tot bijten
☐ Luidruchtig	☐ Wisselend

Ervaart u dit gedrag wel eens als een probleem? JA NEE

⇒ naar vraag 18

18. Hoe gedraagt uw hond zich bij benadering door volwassen honden? (U kunt meerdere hokjes aankruisen)

Bij BEKENDE honden:

☐ Rustig	☐ Afstandelijk
☐ Vriendelijk	☐ Bang
☐ Uitbundig	☐ Grommerig
☐ Aanhankelijk	☐ Geneigd tot bijten
☐ Luidruchtig	☐ Wisselend

Ervaart u dit gedrag wel eens als een probleem? JA NEE

Bij ONBEKENDE honden:

☐ Rustig	☐ Afstandelijk
☐ Vriendelijk	☐ Bang
☐ Uitbundig	☐ Grommerig
☐ Aanhankelijk	☐ Geneigd tot bijten
☐ Luidruchtig	☐ Wisselend

Ervaart u dit gedrag wel eens als een probleem? JA NEE

⇒ naar vraag 19

19. Hoe vindt u de gehoorzaamheid van de hond?

- Zeer goed Goed Matig Slecht Zeer slecht

Heeft u met deze hond een gehoorzaamheidskursus gevolgd? JA NEE

Ondergetekende gaat er mee akkoord dat de verstrekte gegevens worden verzameld en geanalyseerd door Genetic Counselling Services. Rapportage zal in algemene zin en geanonimiseerd plaatsvinden.